

Doç. Dr. NİHAT BULUT

Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Öğretim Üyesi

SANAYİ DEVRİMİNDEN KÜRESELLEŞMEYE
SOSYAL HAKLAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xix
GİRİŞ	1

Birinci Bölüm **GENEL OLARAK İNSAN** **HAKLARI VE SOSYAL HAKLAR**

I. GENEL OLARAK İNSAN HAKLARI.....	7
A. Hak Kavramı	7
B. İnsan Hakları Kavramı.....	8
C. İnsan Haklarının Niteliği.....	10
D. İnsan Haklarının Amacı: İnsan Onuru.....	11
1. İnsan Onuru Kavramı.....	11
2. Uluslararası Hukukta ve Ulusal Alanda İnsan Onuru	15
a. İnsan Onuru Kavramının Uluslararası Hukuka Girişi.....	15
b. Ulusal Hukukta İnsan Onuru	18
3. İnsan Onurunun İki Boyutu: Bireyin Devlete Karşı Korunması ve Devletin Bireyi Koruması.....	21

a. Bireyin Devlete Karşı Korunması	21
b. Devletin Bireyi Koruması.....	22
4. 1982 Anayasasında İnsan Onuru.....	23
E. İnsan Haklarının Sınıflandırılması.....	24
1. Tarihsel Gelişim Sürecine Göre İnsan Hakları.....	25
a. Birinci Kuşak Haklar.....	25
b. İkinci Kuşak Haklar	29
c. Üçüncü Kuşak Haklar	31
2. Negatif Statü-Aktif Statü-Pozitif Statü Hakları Ayrımı.....	33
a. Negatif Statü Hakları.....	34
b. Aktif Statü Hakları	35
c. Pozitif Statü Hakları	35
3. Konularına Göre İnsan Hakları Ayrımı.....	36
a. Kişisel Haklar ve Siyasal Haklar	37
b. Sosyal ve Ekonomik Haklar	38
4. Diğer Ayrımlar	39
II. İNSAN HAKKI OLARAK SOSYAL HAKLAR.....	39
A. Sosyal Hakları Ortaya Çıkaran Düşünsel ve Pratik Etkenler	40
1. Klasik Özgürlük Anlayışı ve Sanayi Toplumuna Geçişle Birlikte Bu Anlayışın Aşılması.....	40
a. Klasik Özgürlük Anlayışı.....	40
b. Sanayi Toplumuna Geçiş ve Klasik Özgürlük Anlayışın Aşılması	43
aa. Sanayi Toplumunun Sosyo-Ekonomik Koşulları	43
bb. Klasik Özgürlük Anlayışını Yetersiz Bulan Yaklaşımlar	45
i. Genel Olarak.....	45
ii. Klasik Özgürlük Anlayışının Marxist Eleştirisi.....	46
2. Özgürleştirme-İnsan Onuru İlişkisi Bağlamında Sosyal Devlet ve Sosyal Hakların Ortaya Çıkışı.....	50

a.	Sosyal Hakların İnsan Hakları Belgelerine Yansıması	50
b.	Özgürleştirme-İnsan Onuru İlişkisi Bağlamında Sosyal Devlet ve Sosyal Hakların Teorik Kurgusu	53
aa.	Soyut Özgürlük Anlayışından Özgürleştirme Anlayışına Geçiş.....	53
bb.	Özgürleştirme-İnsan Onuru İlişkisi.....	55
cc.	Sosyal Devlet	55
i.	Sosyal Devletin Anlamı	55
ii.	Sosyal Devletin Liberal Eleştirisi.....	57
iii.	Değerlendirme.....	59
B.	Sosyal Hak Kavramı ve Sosyal Hakları Diğer Haklardan Ayıran Özellikler	60
1.	Sosyal Hak Kavramı	60
a.	Genel Olarak	60
b.	Sosyal Hak Kavramının Liberal Eleştirisi.....	62
c.	Değerlendirme	63
2.	Sosyal Hakları Diğer Haklardan Ayıran Özellikler	66
a.	Sosyal Hakların Diğer Haklarla İlişkisi.....	66
aa.	Sosyal Haklar ve Ekonomik Haklar	66
bb.	Sosyal Haklar ve Kültürel Haklar	68
cc.	Sosyal Haklar ve Kişisel Haklar.....	70
dd.	Sosyal Haklar ve Siyasal Haklar	70
b.	Sosyal Haklar Kataloğu.....	72
3.	Sosyal Hakların Korunması	73
a.	Ulusal Düzeyde Koruma	74
b.	Uluslararası Alanda Koruma	76
aa.	Sosyal Hakların Evrensel Düzeyde Korunması	77
bb.	Sosyal Hakların Bölgesel Düzeyde Korunması	79
i.	Avrupa Sosyal Şartı	80
ii.	Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi	82
iii.	Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı	84
c.	Değerlendirme.....	86
4.	Sosyal Hakların Sınırlandırılması.....	87
a.	Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlılığı.....	87

b. Uluslararası Belgelerde Sosyal Hakların Sınırlandırılması.....	89
c. Türk Anayasasına Göre Sosyal Hakların Sınırı.....	91
aa. Genel olarak	91
bb. Sınırlamanın Koşulları.....	92
i. Sınırlamanın Yasa ile Yapılması İlkesi ve Bu İlke Açısından Sosyal Hakların Durumu ...	92
ii. Sınırlamanın Bir Nedene Dayanması	94
(1) Genel Olarak Nedene Bağlılık.....	94
(2) Sosyal Haklara İlişkin Maddelerdeki Özel Nedenler	96
(3) Sosyal Haklara İlişkin Genel Sınırlama Maddesi: Anayasanın 65. Maddesi	97
iii. Sınırlamanın Anayasanın Sözüne ve Ruhuna Uygun Olması.....	100
iv. Sınırlamanın Demokratik Toplum Düzeninin Gereklerine Aykırı Olmaması	100
v. Öze Dokunmama Yasağı ya da Öz Güvencesi	102
vi. Sınırlamaların Laik Cumhuriyetin Gereklerine Aykırı Olmaması.....	103
vii. Ölçülülük İlkesi	104
III. KÜRESELLEŞME VE SOSYAL HAKLAR.....	105
A. Genel Olarak Küreselleşme	105
B. Küreselleşmenin Boyutları	109
1. Birinci Boyut: Ekonomik Küreselleşme	109
2. İkinci Boyut: Kültürel Küreselleşme	110
3. Üçüncü Boyut: Küreselleşmenin Sosyal (Politika) Boyutu	111
4. Dördüncü Boyut: Siyasal Küreselleşme ve Ulus Devlet	113
a. Küreselleşme ve Değişen Egemenlik Anlayışı	113
b. Yeni Egemenlik Anlayışı Çerçevesinde Devletin Değişen Konumu	116
C. Küreselleşme, Sosyal Devlet ve Sosyal Haklar.....	119
1. Genel Olarak	119

2. Sosyal Devletten Neo-Liberal Devlete Geçiş ya da Sosyal Devletin Krizi.....	120
3. Küreselleşme ve Sosyal Haklar.....	124
D. Değerlendirme	128

İkinci Bölüm

BAŞLICA SOSYAL HAKLAR

I. ÇALIŞMA HAKKI	131
A. Çalışma Hakkının Önemi.....	131
B. Çalışma Hakkının Niteliği	132
C. Çalışma Hakkının Kapsamı.....	133
D. Çalışma Hakkının Devlete Yüklediği Görevler	135
E. Türkiye’de Çalışma Hakkı	137
II. ADİL ÜCRET HAKKI.....	139
A. Adil Ücret Hakkının Önemi.....	139
B. Adil Ücret Hakkının Kapsamı	140
C. Devletin Ücrette Adaleti Sağlama Görevi.....	142
D. Türkiye’de Adil Ücret Hakkı	143
III. SOSYAL GÜVENLİK HAKKI.....	145
A. Sosyal Güvenlik Hakkının Önemi.....	145
B. Sosyal Güvenlik Hakkının Kapsamı.....	147
C. Sosyal Güvenlik Hakkının Özneleri	148
D. Devletin Yükümlülüğü	149
1. Sosyal Güvenliğin Uygulamaya Konulmasındaki Yöntemler.....	149
2. Devletin Sosyal Güvenlik Sistemi Oluşturma Yükümü....	150
E. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Hakkı	152
IV. SENDİKA HAKKI.....	154
A. Sendika Hakkının Önemi ve İşlevi	154
B. Sendika Hakkının Niteliği	156

C. Sendika Hakkının Kapsamı	157
D. Sendika Hakkının Özneleri	159
E. Türkiye’de Sendika Hakkı	161
1. 1982 Anayasası Öncesinde Sendika Hakkı.....	161
2. 1982 Anayasasında Sendika Hakkı.....	162
a. Sendika Kurma ve Sendikaya Üye Olma Hakkı	162
b. Faaliyet Özgürlüğü.....	165
V. TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ HAKKI.....	167
A. Toplu İş Sözleşmesi Hakkının Önemi	167
B. Toplu İş Sözleşmesi Hakkının Kapsamı	169
C. Toplu İş Sözleşmesi Hakkının Özneleri.....	171
1. İşçiler	171
2. İşverenler.....	172
3. Kamu Görevlileri.....	172
D. Toplu İş Sözleşmesi Hakkının Gerçekleşmesi Bakımından Devletin Rolü.....	172
E. Türkiye’de Toplu İş Sözleşmesi Hakkı.....	173
1. Genel Olarak	173
2. Kamu Görevlilerinin Toplu Görüşme Hakkı.....	174
VI. GREV HAKKI (VE LOKAVT)	175
A. Grev Hakkının Zemini Olarak Toplu İş Uyuşmazlığı	175
B. Grev Olgusu ve Bir Hak Olarak Grev.....	176
C. Grev Hakkının Amacı ve Önemi.....	178
D. Grev Hakkının Niteliği ve Grev Hakkının Gerçekleşmesi Bakımından Devletin Rolü.....	180
E. Grev Hakkının Özneleri	181
F. Türkiye’de Grev Hakkı	182
1. Genel Olarak	182
2. Türk Hukukuna Göre Yasal Grevin Koşulları.....	183
a. Bir Toplu İş Uyuşmazlığının Bulunması.....	184
b. Grev Yasağının Bulunmaması.....	184
c. Grev Kararının Mesleki Amaçla Alınmış Olması.....	185

d. Uzlaşmazlığın Çözümü İçin Barışçı Yolların Denenmiş ve Sonuçsuz Kalmış Olması.....	186
e. Yetkili Sendika Tarafından Usulüne Uygun Grev Kararının Alınmış Olması	186
f. Grev Oylamasının Yapılmış Olması	187
g. Grev Uygulaması ve Uygulamayı Engelleyen Durumlar.....	187
3. Lokavt.....	188
a. Genel Olarak	188
b. Türkiye’de Lokavt	189
VII. EĞİTİM HAKKI.....	191
A. Eğitim Hakkının Önemi.....	191
B. Eğitim Hakkının Niteliği.....	192
C. Eğitim Hakkının Özneleri	194
D. Eğitim Hakkının Gerçekleşmesi Konusunda Devlete Düşen Görevler.....	195
E. Türkiye’de Eğitim Hakkı	197
1. Genel Olarak	197
2. Sosyal Bir Hak Olarak Eğitim	199
3. Bir Özgürlük Olarak Eğitim	201
VIII. SAĞLIK HAKKI	202
A. Sağlık Hakkının Anlamı ve Önemi	202
B. Sağlık Hakkının Niteliği ve Diğer Haklarla İlişkisi	205
C. Sağlık Hakkının Kapsamı.....	207
1. Genel Olarak	207
2. Sağlıklı Yaşam Koşullarının Sağlanması	208
3. Sağlık Hizmetlerinin Sunulması	208
D. Sağlık Hakkının Özneleri	209
E. Sağlık Hakkının Gerçekleşmesi Konusunda Devlete Düşen Görevler.....	209
F. Türkiye’de Sağlık Hakkı	210
1. Anayasal Durum.....	210

2. Türkiye’de Çeşitli Toplum Kesimleri Açısından Sağlık Hakkının Uygulamaya Taşınması.....	213
IX. KONUT HAKKI	214
A. Konut Hakkının Anlamı ve Önemi	214
B. Konut Hakkının Niteliği.....	217
C. Konut Hakkının Özneleri	218
D. Devletin Görevleri	219
E. Türkiye’de Konut Hakkı	220
X. BESLENME HAKKI.....	222
A. Beslenme Hakkının Anlamı ve Önemi.....	222
B. Beslenme Hakkının Niteliği.....	224
C. Beslenme Hakkının Kapsamı.....	225
D. Beslenme Hakkı Konusunda Devletin Görevleri.....	225
E. Türkiye’de Beslenme Hakkı.....	227
XI. SOSYAL HAKLAR BAĞLAMINDA DEVLETİN DİĞER GÖREVLERİ.....	229
A. Ailenin Korunması	229
1. Genel Olarak	229
2. Uluslararası İnsan Hakları Belgelerinde Ailenin Korunması	231
3. Ulusal Anayasalarda Ailenin Korunması	232
4. Türkiye’de Ailenin Korunması.....	233
B. Çocukların Korunması.....	235
1. Genel Olarak	235
2. Uluslararası İnsan Hakları Belgelerinde Çocukların Korunması	237
a. Genel Olarak	237
b. Çocuk Hakları Sözleşmesi	240
aa. Genel Olarak Sözleşmeye Egemen Olan İlkeler.....	240
bb. Çocukların Korunması Bağlamında Sözleşmede Yer Alan Haklar	241
i. Genel Olarak.....	241

ii. Kişisel Haklar.....	242
iii. Kültürel Haklar	242
iv. Sosyal Haklar	242
cc. Türkiye’de Çocuk Hakları	243
i. Anayasal Durum	243
ii. Uygulamada Çocuk Hakları	244
C. Kadınların Korunması.....	246
1. Kadın Hakları Kavramı ve Kadınların Korunması Olgusu	246
2. Uluslararası İnsan Hakları Belgelerinde Kadınların Korunması	248
a. Genel Olarak	248
b. Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi.....	251
aa. Genel Olarak Sözleşmeye Egemen Olan İlkeler: Ayrımcılığın Önlenmesi ve Pozitif Ayrımcılık.....	251
bb. Kadınların Korunması Bağlamında Sözleşmede Yer Alan Haklar	253
i. Genel Olarak	253
ii. Sosyal Haklar	254
cc. Türkiye’de Kadın Hakları ve Kadının Korunması	255
i. Genel Olarak.....	255
ii. Anayasal Durum	256
D. Engellilerin Korunması	259
1. Genel Olarak	259
2. Uluslararası İnsan Hakları Belgelerinde Engellilerin Korunması	261
a. Genel Olarak	261
b. Engellilerin Korunması Hakkında Sözleşme’de Yer Alan Haklar	263
aa. Genel Olarak.....	263
bb. Sosyal Haklar	264
3. Türkiye’de Engellilerin Korunması.....	266
E. Yaşlıların Korunması.....	268

1. Genel Olarak	268
2. Uluslararası Belgelerde Yaşlıların Korunması	269
3. Türkiye’de Yaşlıların Korunması.....	271
F. Gençliğin Korunması	272
1. Genel Olarak	272
2. Uluslararası İnsan Hakları Belgelerinde Gençlerin Korunması	274
3. Türkiye’de Gençlerin Korunması	276
G. Korunması Gereken Diğer Kategoriler	278
1. Topraksız veya Yeterli Toprağı Bulunmayan Köylülere Toprak Sağlanması	278
2. Tarım-Hayvancılık Alanlarında Çalışanların, Sporcuların, Sanatın ve Sanatçının, Orman Köylüsünün, Tüketicilerin, Esnafın ve Sanatkarın Korunması	280
SONUÇ	283
KAYNAKÇA	293